

honor creaturarum per diversas species dividitur secundum diversa objecta, ita datur amor Dei distinctus specie ab amore, qui est amicitia creaturæ propter se amata, et ista amicitia creaturæ adhuc dividitur in plures species. Constat hoc ex D. Thoma infra quæst. ciii, art. iii, distinguente duliam a latria, et articulo quarto dividente duliam in plures species. Et videri potest etiam iii p. quæstione xxv, in quo omnes commentatores, et ipse Vazquez conveniunt. De amore autem, seu amicitia, et diversis speciebus ejus, secundum diversitatem communicationum in quibus amicitia fundatur, videri potest S. Thomas supra quæstione xxiii, art. v in corpore, et infra quæstione ciii, art. iii ad secundum, ubi idemet argumentum, quod in præsentī solvimus, proponit his verbis: « Secundum philosophum octavo ethicorum, amari simile est ei quod est honorari; sed eadem est virtus charitatis, qua amatur Deus, et qua amatur proximus: ergo dulia, qua honoratur proximus, non est alia virtus a latria, qua honoratur Deus. » Ecce argumentum: vide solutionem: « Ad secundum dicendum, quod ratio diligendi proximum, Deus est, non enim per charitatem diligimus in proximo nisi Deum, et ideo eadem charitas est qua diligitur Deus, et proximus. Sunt tamen aliæ amicitia differentes a charitate secundum alias rationes, quibus homines amantur; et similiter cum sit alia ratio serviendi Deo, et homini, aut honorandi utrumque, non est eadem virtus latria, et dulia. » Ecce quomodo: « Præter amicitiam Dei sunt aliæ amicitia differentes a charitate secundum alias rationes, quibus homines amantur, » et quomodo verificatur charitatem, et honorem convenire in eo, quod datur amicitia ad Deum, et aliæ amicitia spe-

cie distinctæ ad creaturas, sicut datur religio ad Deum, et dulia ad creaturas.

VI. Conveniunt secundo in eo, quod sicut amatur proximus propter Deum, tamquam propter rationem formalem eadem charitate, qua Deus in se, ita quod Deus in proximo amatur, quæ est distincta ab amicitia, qua amatur in se propter se; ita similiter per religionem, quæ respicit cultum Dei in se, venerantur sancti, non propter se ipsos, nec propter sanctitatem personalem ipsorum, sed propter Deum, ita ut Deus in illis latria colatur (ut articulo primo late dictum est) quæ est distincta specie a dulia qua sancti coluntur propter se ipsos: unde si objectio non amplius intenderet, facilis erat solutio concedendo paritatem. Sed difficultas est in assignando discrimen.

VII. Differunt ergo in eo, quod proximus propter sanctitatem propriam colitur dulia, quæ sanctitas est participatio sanctitatis Dei, et dulia est virtus supernaturalis distincta a religione, per quam potest venerari proximus propter Deum, tamquam propter rationem formalem. Non tamen potest amari charitate amicitia supernaturalis propter eandem sanctitatem, vel bonitatem personalem, quæ est participatio bonitatis divinæ, tamquam propter rationem formalem, amore et amicitia specie distincta ab amore, quo amatur propter Deum. Itaque in linea supernaturali datur religio et dulia, duæ virtutes specie distinctæ, et non datur duplex charitas supernaturalis, alia ad Deum, et alia ad proximum. Cujus discriminis rationem in eo constituit S. Thomas, quod excellentia Dei non communicatur creaturis, bene tamen bonitas. Sed hoc tarde intelligit pater Vazquez (ut ipse fatetur) tum, quia si una non communicatur,

ergo nec altera, vel e converso; tum, quia non apparet ratio quare religio non respiciat excellentiam Dei ut rationem formalem colendi creaturas et charitas, respiciat bonitatem divinam ut rationem amandi illas. Quarum ponderationum vim, quia aliquos modernos urget, amplius explanabimus, et solvemus.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

VIII. Primum desumitur ex D. Thoma, qui in præsentī articulo tertio, distinguere videtur inter bonum, et excellens, asserens: « Quod bonum est objectum amoris, excellens vero honoris: et quod bonitas Dei communicatur, non vero excellentia. » Supra autem quæstione xxv, art. i ad secundum, inquit: « Quod objectum amoris est bonum in communi, objectum honoris est bonum proprium. » Ecce sibi contradicere videtur. Item in tertio sententiarum, dist. ix, quæstione ii, art. ii in corpore distinguit bonitatem ab excellentia, et asserit bonitatem esse objectum amoris, excellentiam vero honoris. Et in tertio ad Annibaldum, dist. ix, quæstione ii, art. i, in corpore dicit: « Quod honor exhibetur ratione bonitatis; » igitur nec vere nec consequenter procedit doctor sanctus in hac parte. Quod amplius urgetur, quia si excellentia, et bonitas sumuntur pro eodem, et excellentia quædam bonitas est, et ponitur in creatura bonitas participata a bonitate existente in Deo, et ratione talis bonitatis dicit loco citato ad Annibaldum creaturam honorari dulia propter se; quare ergo bonitas participata non erit ratio ut ametur amore supernaturali distincto ab amore, quo amatur bonitas Dei per essentiam;

ergo sicut probat S. Thomas distinctionem honoris, similiter probatur distinctio amoris.

IX. Respondetur ex supra notatis, nullam esse contradictionem in D. Thoma. Non enim distinguit excellentiam a bonitate entitative, et substantialiter, sed solum formaliter, et secundum rationem terminandi, seu quasi modaliter, quia excellentia denotat modum specialem, quo bonitas est in tali, vel tali subjecto, et ideo dixit in sententiis, quod honor est excellentiæ absolute, id est, non secundum respectum unius per ordinem ad aliud, quia ab excellentia in alio existente nullus dicitur excellens, sed ab excellentia propria. Unde licet bonitas Dei communicetur tamquam ratio formalis terminandi amorem creaturæ, tamen excellentia bonitatis non potest communicari tamquam ratio formalis terminandi honorem debitum creaturæ. Cujus ratio evidens est, quia implicat quod dicatur excellentia Dei, et communicata creaturæ, quia excellentia significat modum excessus, et id quod communicatur non excedit, et secundum quod excedit implicat in terminis communicari.

X. Similiter in hac secunda secundæ, nulla est contradictio dum in præsentī articulo, distinguit objectum excellens esse objectum honoris, et bonum objectum amoris; supra autem quæst. xxv dicit: « Quod bonum particulare est objectum honoris, » est enim eadem intelligentia, quia excellens est idem quod bonum particulare, eo quod bonum particulare, hoc est secundum quod est appropriatum, seu proprium hujus subjecti dicitur excellens tali vel tali gradu excellentiæ, secundum modum quo in tali subjecto est, et ideo dicitur excellentia bonitatis Dei, et creaturæ distincta, secundum quod habet

distinctum modum. In quo sensu loquitur sanctus doctor infra quæst. ciii, art. i ad secundum, dicens : « Honor non est sufficiens virtutis præmium, sed nihil potest esse in humanis rebus, et corporalibus majus honore in quantum scilicet ipsæ corporales sunt signa determinata excellentis virtutis. Est autem debitum bono, et pulchro ut manifestetur, et pro tanto præmium virtutis dicitur honor. » Ecce ponit propositiones, quæ objiciuntur ut oppositæ, scilicet, quod honor debetur virtuti, et bono, et excellenti virtuti. Unde constat, quod D. Thomas intelligit idem esse bonum, et excellemens quantum ad rem, et distingui quantum ad rationem formalem terminandi honorem et amorem.

XI. Secundo, urgetur paritas: Quia sicut homo est sanctus per participationem, et non per essentiam, ita est bonus non per essentiam, sed per participationem: ergo sicut propter sanctitatem participatam honoratur dulia supernaturali propter se, ita propter bonitatem participatam poterit amari charitate supernaturali propter se distincta a charitate Dei. Vel detur ratio, quare magis sanctitas participata est ratio sufficiens honoris distincti ab honore Dei, et bonitas participata non sit ratio amoris distincti ab amore Dei, non quia sit charitas theologica, sed quædam charitas moralis supernaturalis. Esse enim sanctum per essentiam, et per participationem, est sufficiens principium distinguendi duo objecta, et duas virtutes in linea honoris: ergo eadem distinctio boni per essentiam, et per participationem erit sufficiens principium distinguendi duo objecta, et duas virtutes in linea amoris. Quare ergo hæc distinctio in linea amoris est materialis, et in linea honoris est formalis, et specifica?

XII. Confirmatur: sicut datur dulia

naturalis propter excellentiam naturalem creatam, ita datur amicitia creata propter bonitatem naturalem creatam; ergo sicut datur dulia supernaturalis propter excellentiam creatam supernaturalem, dabitur etiam amicitia supernaturalis propter bonitatem supernaturalem creatam. Ergo sicut proximus honoratur honore duliæ distincto ab honore religionis, amari etiam poterit amore supernaturali distincto ab amore, quo amatur propter Deum.

XIII. Respondetur omnia dicta recapitando, quod bonitas ut talis specificat amorem in genere causæ finalis, et ut ratio finalizandi extrinseca mediis, quibus communicatur ut appeti possint propter finem; excellentia vero specificat honorem in genere causæ formalis. Creatura autem non judicatur digna veneratione propter excellentiam in alio existentem, seu per ordinem ad illam, loquendo de veneratione, quæ debetur creaturæ rationali, secundum quod propter se honoratur, et ut distinguitur ab irrationali, et insensibili, quæ honoratur propter excellentiam alterius. Amatur ergo proximus tamquam medium in ordine ad Deum ut ad finem, et ideo Deus est ratio formalis propter quam amatur proximus. Excellentia vero ratione sui considerata non est medium, quia in ratione excellentiæ non habet esse medium per se ordinatum ad excellentiam in alio existentem, et non dicitur tale per denominationem extrinsecam, sicut medium dicitur bonum a bonitate finis. Et ideo in honore respicitur intrinsecum excellentiæ, secundum quod est forma afficiens subjectum in quo est, communicando illi dignitatem in gradu ipsius excellentiæ, et per consequens debitum venerationis correspondentis.

XIV. Secundo, respondetur quod charitas supernaturalis debet esse

amicitia, quæ fundetur in communicatione bonitatis supernaturalis, et quia talis bonitas non est nisi a Deo, ita talis communicatio non est nisi a Deo primo, et per se, et ideo hæc amicitia debet versari inter recipientes, et Deum dantem bonitatem in qua communicant, tamquam inter extrema communicationis, et ita primo, et per se Deum respicit hæc amicitia, alios autem recipientes secundo, et propter Deum. Facta autem jam communicatione gratiæ, virtutum et beatitudinis, hæc omnia appropriantur homini quasi sua, quia fiunt principia ipsius, quibus ut causa principalis operatur, quasi cum talentis a Deo traditis. Et ita 1-2, quæst. ci, art. ii et alibi sæpe ait S. Thomas, quod in infusione gratiæ Deus est operans, et homo cooperans; at vero postea in actione meritoria homo est operans, et Deus cooperans. Sic igitur amicitia quæ fundatur in communicatione gratiæ, et donorum debet esse ad Deum infundentem primo, et per se. Veneratio vero quæ datur sanctis, quia sancti sunt, et bene utuntur, et operantur gratia accepta terminatur ad ipsos tamquam ad principales operatores.

XV. Exemplum aliquale adhiberi potest in pluribus filiis ab uno patre genitis, in quibus est virtus pietatis principaliter ad patrem, et etiam ad fratres propter convenientiam in patre tamquam in principio. Itaque non est alia pietas, qua filius respicit patrem, et fratres, sed eadem respicit generantem et congenitos secundum quod dicunt ordinem ad illum: amicitia enim etiam est consanguineorum. Sicut ergo eadem pietas est ad patrem et fratres, et eadem amicitia naturalis, fundata in generatione naturali primo, et per se respicit generantem, et secundo congenitos: ita in regeneratione supernaturali, quæ per gra-

tiam incipit, et consumatur per gloriam, amicitia, quæ in communicatione gratiæ, et gloriæ fundatur, primo, et per se est ad Deum Patrem generantem nos, et secundo ad creaturas in gratia congenitas.

XVI. Tertio, respondetur quod charitas est amicitia, amicitia autem (ut a concupiscentia distinguitur) taliter est ad personam, quod est propter personam tamquam propter rationem formalem; et bonitas in amico volita non est ratio formalis amicitiae, sed quid concupitum amico. At vero honor taliter est ad personam, quod ratio honorandi est bonitas, seu excellentia in persona reperta, et ideo juxta diversas excellentias in eadem persona diversificantur cultus specie. Persona autem creata quantumvis bonitatem supernaturalem habeat, non est capax specificandi amicitiam supernaturalem, sed naturalem solum, unde si ad eam terminatur, necesse est quod propter aliam personam supernaturalem terminetur, et hæc est charitas theologica; honor vero cum respiciat, ut rationem formalem excellentiam, non personam, et illa sit distincta in creatura, etiam honor terminatus ad creaturam est distinctus ab honore Deo debito. Per quod patet etiam ad confirmationem.

ARTICULUS V.

Utrum religio sit virtus theologica, et quomodo virtus theologica habeat pro objecto immediato Deum?

I. Circa titulum advertite illum terminum theologica; dicitur enim virtus theologica quasi virtus de Deo; et dicitur de Deo ut notat S. Thomas 1-2, quæst. lxi, art. ii secundum triplicem respectum, sci-